

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันมีผู้ที่เป็โรจจิตเภทจำนวนกว่า 21 ล้านคนทั่วโลก และกว่าร้อยละ 50 ไม่ได้รับการดูแลรักษาที่เหมาะสม (World Health Organization [WHO], 2016) อุบัติการณ์ของผู้ที่เป็นโรจจิตเภทโดยทั่วไปเท่ากับ 0.2 ต่อ 1,000 ในระยะเวลา 1 ปี สามารถพบได้ทั้งในเพศหญิงและชายได้เท่า ๆ กัน โดยร้อยละ 75 พบในช่วงอายุ 15 - 30 ปี ซึ่งส่วนใหญ่จะเริ่มมีอาการของโรจจิตเภทในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย หรือวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ทั้งนี้ พบว่าเพศชายมีอายุเฉลี่ยขณะเริ่มมีอาการของโรจจิตเภทที่เร็วกว่าเพศหญิง สำหรับความชุกชั่วชีวิตของโรจจิตเภท พบร้อยละ 0.30 - 0.66 (มาโนช หล่อตระกูล และปราโมทย์ สุคนิษฐ์, 2555) หรือประมาณ ร้อยละ 1 ซึ่งหมายความว่า ใน 100 คน จะพบประมาณ 1 คนที่ในช่วงชีวิตหนึ่งมีโอกาสเป็นโรจจิตเภทได้ (Sadock, Sadock, & Ruiz, 2015) สำหรับสถานการณ์ผู้ที่เป็นโรจจิตเภทในประเทศไทย จากรายงานสถิติของกรมสุขภาพจิต ปี 2556 พบว่ามีจำนวน 409,003 ราย จากผู้ป่วยจิตเวชทั้งหมด 1,152,044 ราย ซึ่งมากเป็นอันดับ 1 ของผู้ป่วยโรคทางจิตเวชทั้งหมด (กรมสุขภาพจิต, 2556) และในปี 2559 พบว่าจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 421,298 ราย (กรมสุขภาพจิต, 2560)

ทั้งนี้โรจจิตเภทในเพศหญิงยังเป็น 1 ใน 10 อันดับของภาระโรคทั่วโลก (global burden disease) (WHO, 2008) และยังเป็น 1 ใน 10 อันดับแรกของความผิดปกติทางจิตและพฤติกรรมในการจัดอันดับจากปีสุขภาวะที่สูญเสียจากการตายก่อนวัยและความบกพร่องทางสุขภาพทั่วโลก (Murray et al., 2012) และสำหรับประเทศไทยโรจจิตเภทเป็น 1 ใน 10 อันดับแรกของทั้งเพศหญิงและชายในการจัดอันดับจำนวนปีสุขภาวะที่สูญเสียจากภาวะบกพร่องทางสุขภาพของประชากรไทย (สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ, 2557)

นอกจากการสูญเสียจำนวนปีสุขภาวะแล้ว ค่าใช้จ่ายในการรักษาสำหรับผู้ที่เป็นโรจจิตเภทพบว่ค่อนข้างสูงเช่นกัน เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าใช้งบประมาณการดูแลสุขภาพสำหรับผู้ที่เป็นโรจจิตเภทประมาณ ร้อยละ 2.8 หรือ ประมาณ 65 พันล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐอเมริกาของงบประมาณระบบการดูแลสุขภาพแห่งชาติและการให้บริการทางสังคม (Knapp, Mangalore, & Simon, 2004) และจากการทบทวนอย่างเป็นระบบ ของฉ่อง และคณะ (Chong, Teoh, Wu, Kotirum,

Chiou, & Chaiyakunapruk, 2016) โดยการรวบรวมงานวิจัยในปี 2013 ที่เกี่ยวกับภาระทางเศรษฐกิจของโรคจิตเภททั่วโลก (global economic burden of schizophrenia: a systematic review) พบว่ามีหลักฐานงานวิจัยในสหราชอาณาจักร และประเทศสวีเดนที่ศึกษาต้นทุนโดยรวม (total cost) ในการดูแลรักษาผู้ที่เป็นโรคจิตเภท และมีภาระทางเศรษฐกิจที่คิดเป็นร้อยละของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (gross domestic product [GDP]) ประมาณค่าได้อยู่ในช่วงระหว่าง ร้อยละ 0.02 ของ GDP ในสหราชอาณาจักร ถึงร้อยละ 1.65 ของ GDP ในประเทศสวีเดน สำหรับประเทศไทย รัฐบาลใช้งบประมาณในการดูแลสุขภาพจิตปี 2559 เท่ากับร้อยละ 2.42 หรือประมาณ 3,000 ล้านบาทของงบประมาณการดูแลสุขภาพทั้งหมด โดยภาพรวมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากในปี 2558 ที่ใช้งบประมาณ 2,650 ล้านบาท (กรมสุขภาพจิต, 2559)

โรคจิตเภท เป็นโรคทางจิตเวชที่มีความรุนแรงโดยก่อให้เกิดการสูญเสียสมรรถภาพ (impairment) ของผู้ป่วยโรคจิตเภทและเป็นโรคเรื้อรัง (chronic) ที่มีปัญหาและมีความผิดปกติด้านสติปัญญา การรับรู้ อารมณ์ จิตสังคมและความสามารถในการทำหน้าที่ และการทำงาน (WHO, 2016) โดยอาการทางคลินิกของโรคจิตเภทที่สำคัญแบ่งได้ 3 กลุ่มอาการ คือ 1) กลุ่มอาการด้านบวก (positive symptoms) เป็นอาการผิดปกติที่มักพบในช่วงที่ผู้ป่วยอาการกำเริบ ได้แก่ อาการหลงผิด ประสาทหลอน 2) กลุ่มอาการที่ผิดปกติไม่เป็นระเบียบแบบแผน (disorganized dimension) ได้แก่ ความผิดปกติของพฤติกรรม และการพูด ที่สับสน หรือไม่มีความต่อเนื่อง และ 3) กลุ่มอาการด้านลบ (negative symptoms) เป็นอาการผิดปกติที่มีการขาด หรือ ลดลงของลักษณะพื้นฐาน และการแสดงออกทางอารมณ์ที่น้อยกว่าของคนทั่วไป เช่น มีการแสดงออกของอารมณ์ที่เรียบเฉย (มาโนช หล่อตระกูล และ ปราโมทย์ สุคนนิษฐ์, 2555; นันทวัช สิทธีภิรักษ และคณะ, 2558)

การเป็นโรคจิตเภท ส่งผลกระทบต่อตัวผู้ที่เป็นโรคจิตเภทเอง ครอบครัวและชุมชน ตลอดจนสังคม เศรษฐกิจ โดยผลกระทบต่อผู้ที่เป็นโรคจิตเภท คือ ทำให้เกิดการเสื่อมถอย ความผิดปกติของความคิด การรับรู้ อารมณ์ และพฤติกรรม รวมไปถึงความสามารถในการดูแลตนเอง และการปฏิบัติหน้าที่กิจวัตรประจำวัน ซึ่งต้องพึ่งพาครอบครัว ชุมชน และสังคม (Chien, Leung, Yeung, & Wong, 2013; Sadock et al., 2015) มีการศึกษาที่พบว่า ตั้งแต่ได้รับการวินิจฉัยโรคจิตเภทผู้ที่เป็นโรคจิตเภทเริ่มมีความรู้สึกรอคอยการบำบัดส่งผลให้เกิดการปกปิดอาการเจ็บป่วย รวมไปถึงการได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างจากคนปกติก็ส่งผลให้ผู้ที่เป็นโรคจิตเภทห่างเหิน แยกตัว ไม่กล้าพูดคุยกับผู้อื่น (ผ่องศรี ดวงแก้ว, 2553)

ทั้งนี้โรคจิตเภทยังส่งผลกระทบต่อครอบครัว โดยเกิดขึ้นได้ตั้งแต่ได้รับการวินิจฉัยโรคจิตเภทที่ทำให้ครอบครัวของผู้ที่เป็นโรคจิตเภทรู้สึกผิด เสียใจ รวมไปถึงความวิตกกังวล และอับอาย (Neuroscience Research Australia [NeuRA], 2016) และในตลอดระยะเวลาการดำเนินโรคนั้นครอบครัวมีความสำคัญในการให้ความช่วยเหลือ และรับผิดชอบดูแลผู้ที่เป็นโรคจิตเภท (Hou, Ke, Su, Lung & Huang, 2008; ขวัญสุดา บุญทศ, อมรรัตน์ ศรีคำสุข, และ สุวรรณ อรุณพงศ์ไพศาล, 2556) เช่นในการดูแลด้านการบริหารยาที่ส่งผลให้ผู้ที่เป็นโรคจิตเภทมีส่วนร่วมในการรักษาและพฤติกรรมการใช้ยาที่ถูกต้องเพิ่มขึ้น (ประวิทย์ พันภู, 2560) ซึ่งการดูแลผู้ที่เป็นโรคจิตเภทอาจส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงของชีวิต ความเครียด และเศรษฐกิจของครอบครัว ที่จะส่งผลให้ผู้ที่เป็นโรคจิตเภทเป็นภาระของครอบครัว (family burden) (Hou, Ke, Su, Lung, & Huang, 2008) นอกจากนี้ อาจพบพฤติกรรมรุนแรงของผู้ที่เป็นโรคจิตเภทต่อครอบครัว (ปัญญา ทองทัฬ และ กฤติยา แสงวงเจริญ, 2556) จากผลกระทบต่อครอบครัวข้างต้นจะเห็นว่าจากอาการทางคลินิก และพฤติกรรมที่ผิดปกติของผู้ที่เป็นโรคจิตเภทส่งผลกระทบต่อหลายด้านต่อครอบครัว รวมไปถึงผลกระทบต่อชุมชนจากการบกพร่องในความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ทางสังคม การทำงาน และสัมพันธภาพกับผู้อื่นในชุมชน (มาโนช หล่อตระกูล และปราโมทย์ สุคนนิษฐ์, 2555; Shives, 2005)

นอกจากนี้ โรคจิตเภทยังส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ เนื่องจากโรคจิตเภทเริ่มต้นมีอาการในช่วงต้นของชีวิต ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญและทำให้มีความเสื่อมถอยของความสามารถในการทำหน้าที่อย่างถาวร ทำให้ผู้ที่เป็นโรคจิตเภทมีความต้องการในการรับการรักษาดูแลทั้งจากผู้เชี่ยวชาญ การฟื้นฟูด้านต่าง ๆ และแหล่งสนับสนุน โดยในสหรัฐอเมริกาค่าใช้จ่ายในการรักษาผู้ป่วยโรคจิตเภทเทียบเท่ากับผู้ป่วยที่เป็นโรคมะเร็ง และมีรายงานพบว่า ร้อยละ 15-45 ของบุคคลเรื้อรังในสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ที่เป็นโรคจิตเภท (Sadock et al., 2015) และจากการที่โรคจิตเภทเป็นโรคเรื้อรังต้องได้รับการรักษาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ส่งผลให้ส่วนมากของผู้ที่เป็นโรคจิตเภทมีโอกาสที่จะต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลได้ตลอดในช่วงชีวิตของผู้ที่เป็นโรคจิตเภท (Knapp, 1997; Knapp, 2000) ซึ่งการได้รับการรักษาในระแวกเวลานานนำไปสู่ต้นทุนในการรักษาของโรคจิตเภทที่สูง เนื่องจากต้องได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่อง และไม่เฉพาะเพียงค่าใช้จ่ายในการรักษาเท่านั้น การที่ผู้ที่เป็นโรคจิตเภทไม่สามารถทำงาน หรือมีสมรรถภาพในการทำหน้าที่ต่าง ๆ ได้ปกติ หรือมีรายได้เท่าที่ควรนั้นเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นที่ส่งผลกระทบต่อระบบสุขภาพและเศรษฐกิจ (Knapp, 1997; Salize, McCabe, & Bullenkamp, 2009) โดยถือเป็นภาระทางเศรษฐกิจ (economic burden) ที่เป็นการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับผลกระทบที่ตามมาของความเจ็บป่วย (WHO, 2008) ดังนั้นจากผลกระทบในหลายด้านของโรคจิตเภทดังกล่าวข้างต้น การดูแลรักษาผู้ที่เป็นโรคจิตเภทจึงเป็นปัญหาที่สำคัญทางสาธารณสุขของแต่ละประเทศรวมทั้งประเทศไทยเช่นกัน

โรคจิตเภทเป็นโรคที่สามารถรักษาได้โดยการบำบัดรักษาของโรคจิตเภทจะเป็นการรักษาด้วยยา ร่วมกับการบำบัดทางจิตสังคม เพื่อควบคุมอาการ และป้องกันอาการกำเริบซ้ำ (WHO, 2016) โดยการบำบัดทางจิตสังคมได้รับการแนะนำสำหรับการให้การบำบัดรักษาผู้ที่เป็นโรคจิตเภท เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการรักษา ซึ่งจะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดจากการบำบัดรักษา (Patterson & Leeuwenkamp, 2008; Taylor et al., 2009; Guo et al, 2010) เนื่องจาก ปัญหาในการรักษาโดยการให้ยาเพียงอย่างเดียว คือความร่วมมือในการรักษาของผู้ที่เป็นโรคจิตเภทที่ไม่เพียงพอ และไม่ร่วมมือในการรับการรักษา หรือไม่รับประทานยา ส่งผลต่อผลลัพธ์ในการรักษา และควบคุมอาการต่าง ๆ ที่ไม่สามารถมีประสิทธิภาพได้สูงสุด (Martin, Perez, Sacristan, Rodriguez, Martinez, & Alvarez, 2006) ปัจจุบันมีหลักฐานเชิงประจักษ์ และงานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาเกี่ยวกับการบำบัดทางจิตสังคม สำหรับผู้ที่เป็นโรคจิตเภท ซึ่งผลลัพธ์จากการบำบัดทางจิตสังคม พบว่าส่งผลต่อการลดอาการทางจิต ป้องกันการกลับเป็นซ้ำ และยังมีส่งผลในระยะยาวต่อผู้ที่เป็นโรคจิตเภท คือการฟื้นฟูทักษะต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต และมีการดำเนินของโรคที่ดีขึ้น (Chien, Leung, Yeung, & Wong, 2013; Kim, Frances, David, & Jeffrey, 2013) จากการทบทวนวรรณกรรมและวิพากษ์ (critical review) ของเนียน และคณะ (Chien et al., 2013) ที่ศึกษารูปแบบของการบำบัดทางจิตสังคมสำหรับผู้ที่เป็นโรคจิตเภท ที่มีประสิทธิผล คือการลด หรือควบคุมอาการด้านบวกและด้านลบของโรคจิตเภท การทำงานหรือหน้าที่ต่างๆ และโอกาสการกลับเป็นซ้ำ โดยพบการบำบัดทางจิตสังคมทั้งหมด 5 รูปแบบ คือ 1) การบำบัดทางปัญญาและพฤติกรรม (cognitive therapy and cognitive remediation therapy) คือการบำบัดเพื่อให้ผู้ป่วยจิตเภทได้จัดการความคิด หรืออาการทางจิตที่ผิดปกติ โดยการพิสูจน์และประเมินความคิด และการรับรู้ของผู้ป่วย 2) สุขภาพจิตศึกษา (Psychoeducation) คือการให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพจิตของโรคจิตเภทกับผู้ป่วย 3) ครอบครัวบำบัด (family intervention) คือการบำบัดผู้ป่วยจิตเภทและครอบครัว โดยการให้ความรู้ด้านสุขภาพจิตของโรคจิตเภท รวมถึงการจัดการอารมณ์ และสัมพันธ์ภายในครอบครัว 4) การฝึกทักษะทางสังคม (social skill training) คือการฝึกหรือฟื้นฟูผู้ป่วยจิตเภทเพื่อการดำเนินชีวิตในสังคม แบ่งเป็น 3 ทักษะหลัก คือ การรับรู้ทางสังคม การรู้คิดทางสังคม และทักษะการตอบสนอง และ 5) การบำบัดดูแลเชิงรุก (assertive community treatment) คือการให้บริการทางสุขภาพในรูปแบบของการจัดการรายกรณี (case management model) เข้าถึงในชุมชนของผู้ป่วยจิตเภท ทั้งนี้ยังไม่สามารถระบุถึงรูปแบบการบำบัดทางจิตสังคมที่มีประสิทธิภาพที่สุด โดยมีข้อเสนอแนะในการพิจารณาเลือกนำไปใช้ให้เหมาะสมกับบริบท ผลการศึกษาดังกล่าวของการบำบัดทางจิตสังคมสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติ (practice guideline) ในการให้การบำบัดทางจิตสังคมร่วมกับการรักษาด้วยยาในผู้ที่เป็นโรคจิตเภทของสถาบันแห่งชาติเพื่อความเป็นเลิศด้านสุขภาพและการแพทย์ (The National Institute for Health and Care Excellence [NICE], 2014) และสมาคมจิตเวชศาสตร์สหรัฐอเมริกา (American Psychiatric Association[APA], 2009; APA, 2010)

ทั้งนี้ในการประเมิน และพิจารณาเลือกรูปแบบของการบำบัดสำหรับผู้ที่เป็น โรคจิตเภท นอกจากประสิทธิผล ยังมีต้นทุนที่ต้องคำนึงถึง (McCrone, 2007) ซึ่งต้นทุนในการใช้รักษาและ บำบัดของโรคจิตเภท สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) ต้นทุนทางตรง (direct cost) คือ ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริงเห็นได้ชัดเจนเป็นรูปธรรม เช่น ค่าใช้จ่ายในการบำบัดรักษา และ ค่าเดินทางของผู้ป่วย 2) ต้นทุนทางอ้อม (indirect cost) คือ ค่าใช้จ่ายที่ไม่สามารถระบุแหล่งต้นทุนได้ชัดเจน เช่น การ สูญเสียรายได้หรือทรัพยากรจากความบกพร่อง และการไม่สามารถทำหน้าที่ต่าง ๆ (loss productivity) และ 3) ต้นทุนที่ไม่สามารถวัดค่าได้ หรือมองไม่เห็น (intangible) คือ ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากความ เจ็บป่วย เช่น ความเจ็บปวด หรือความซึมเศร้า โดยต้นทุนทางตรงสำหรับบริการทางสุขภาพของ โรคจิตเภทมีค่าที่ระหว่าง ร้อยละ 1-3 ของงบประมาณระบบสุขภาพแห่งชาติของโลก (Knapp et al., 2004) และต้นทุนทางอ้อมซึ่งสัมพันธ์กับผลผลิตหรือทรัพยากรที่เสียไป (loss productivity) สามารถ ประมาณค่าได้ช่วงระหว่าง 1-7 เท่าของต้นทุนทางตรง (Knapp et al., 2004; Lang & Su, 2004)

ปัจจุบันมีงานวิจัย และการทบทวนอย่างเป็นระบบที่ศึกษาเกี่ยวกับการต้นทุนในการรักษาและ การบำบัดสำหรับผู้ที่เป็น โรคจิตเภทจำนวนมาก การศึกษาในประเทศไทยของวาทีณี สุขมาก และจารี ทองคำ (2556) โดยเป็นการศึกษาต้นทุนการรักษาค่าใช้จ่ายที่เป็น โรคจิตเภทแบบผู้ป่วยในของ โรงพยาบาลจิต เวชขอนแก่นราชชนครินทร์แห่งประเทศไทยในระหว่างปี 2553-2556 พบว่าจากการศึกษาต้นทุน ทางตรงของการรักษาค่าใช้จ่ายที่เป็น โรคจิตเภทแบบผู้ป่วยใน โดยเฉลี่ยมีต้นทุนเท่ากับ 20,157.10บาท/ครั้ง โดยมีต้นทุนในการบำบัดทางจิตสังคมแบบกลุ่ม (group therapy) เฉลี่ยประมาณ 600-900 บาท/ครั้ง/ คน และการศึกษาต้นทุนของการบำบัดรักษาสำหรับผู้ที่เป็น โรคจิตเภท โดยการทบทวนอย่างเป็น ระบบของน้องและคณะ (Chong et al., 2016) ที่ทบทวนอย่างเป็นระบบจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ศึกษา ในปี 2013 ของหลากหลายประเทศจำนวน 15 ฉบับ โดยผลการทบทวนอย่างเป็นระบบได้สรุปประเภท และเนื้อหาของต้นทุนโดยรวม (total cost) ในการดูแลผู้ที่เป็น โรคจิตเภทและศึกษาต้นทุน ใน ระยะเวลา 1 ปี ในช่วงระหว่างของรัฐเปอร์โตริโก ที่มีต้นทุนต่ำที่สุดคือ 94 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา และประเทศสหรัฐอเมริกาที่ต้นทุนสูงที่สุดคือ 102,396 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา

ทั้งนี้จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของการบำบัดสำหรับผู้ที่เป็น โรคจิตเภท พบว่ามีการ บำบัดที่หลากหลายรูปแบบ และต่างเกิดประสิทธิผลกับผู้ที่เป็น โรคจิตเภท ซึ่งในการตัดสินใจเลือก การบำบัดที่มีความเหมาะสมนอกจากการประเมินประสิทธิผล จึงต้องมีการประเมินทางเศรษฐศาสตร์ สาธารณสุข (health economic evaluation) เพื่อพิจารณาความคุ้มค่า และประกอบในการตัดสินใจใน การเลือกการบำบัดที่เหมาะสมมาปฏิบัติใช้กับผู้ที่เป็น โรคจิตเภท โดยเป็นการเปรียบเทียบผลต้นทุน ต่อประสิทธิผลของรูปแบบการบำบัดทางตั้งแต่ 2 รูปแบบขึ้นไป (McCrone, 2007)

โดยทั่วไปการประเมินทางเศรษฐศาสตร์สาธารณสุข ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผล (cost-effective analysis [CEA]) คือ การวิเคราะห์ต้นทุนในหน่วยเงินต่อประสิทธิผลที่เกิดขึ้นจากการบำบัด หรือการจัดกระทำ ในรูปแบบผลลัพธ์ทางสุขภาพ 2) การวิเคราะห์ต้นทุนอรรถประโยชน์ (cost-utility analysis [CUA]) คือการวิเคราะห์ต้นทุนในหน่วยเงินต่อผลลัพธ์ทางด้านสุขภาพในรูปแบบจำนวนปีที่ปรับด้วยคุณภาพชีวิต (quality-adjusted life years [QALYs]) 3) การวิเคราะห์ต้นทุนผลประโยชน์ (cost-benefit analysis [CBA]) คือการวิเคราะห์ต้นทุนในหน่วยเงินต่อประสิทธิผลทางสุขภาพที่เป็นในรูปหน่วยเงิน เช่นการเปรียบเทียบความคุ้มค่าของทรัพยากร และ 4) การวิเคราะห์ต้นทุนต่ำสุด (cost-minimization analysis [CMA]) คือเป็นการวิเคราะห์เพียงบางส่วนคือการเปรียบเทียบต้นทุนในหน่วยเงินต่อประสิทธิผลที่มีลักษณะเหมือนกันของการบำบัดหรือการจัดกระทำ โดยจะสนใจและประเมินเฉพาะผลต้นทุนที่ต่ำที่สุดเท่านั้น (JBI, 2014; Gomersall et al., 2015)

จากการทบทวนงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์สาธารณสุขของการบำบัดสำหรับผู้ที่เป็โรคจิตเภท พบว่า โดยส่วนมากเป็นการวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผล (CEA) และผลลัพธ์ในการศึกษา เป็นรูปแบบต้นทุนในหน่วยเงินต่อผลลัพธ์ทางสุขภาพ คือ ปีสุขภาวะที่สูญเสีย (DALYs) โดย 1 หน่วยของ DALY หมายถึงการสูญเสีย 1 ปีสุขภาพดี เป็นเครื่องชี้วัดภาระโรคที่ใช้บอกขนาดปัญหาสุขภาพในภาพรวมของประชากรได้ (สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ, 2557; McCrone, 2007) และในการประเมินและตัดสินใจผลความคุ้มค่าของการบำบัดสามารถประเมินได้จากการคำนวณอัตราส่วนของต้นทุนต่อประสิทธิผลส่วนเพิ่ม (incremental cost-effectiveness ratio [ICER]) โดยเป็นการเปรียบเทียบแต่ละทางเลือกที่มีต้นทุนประสิทธิผลส่วนเพิ่ม (ICER) ที่ต่ำจะเป็นทางเลือกที่พึงประสงค์ เพราะแสดงถึงการได้หนึ่งหน่วยของประสิทธิผลจากการเพิ่มขึ้นของต้นทุนเพียงเล็กน้อย ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมมีความคุ้มค่า (McCrone, 2007; Gomersall et al., 2015)

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผลของการบำบัดสำหรับผู้ที่เป็โรคจิตเภทมีการศึกษาของ ไมฮาโลพูโลส และคณะ (Mihalopoulos et al., 2004) ที่ศึกษาการวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผลของครอบครัวบำบัด 3 รูปแบบ ได้แก่ การจัดการกับพฤติกรรมในครอบครัว (behavioral family management [BFM]) การปรับพฤติกรรมในครอบครัว (behavioral intervention for families [BIF]) และ การบำบัดแบบหลายกลุ่มครอบครัว (multiple family groups [MFG]) ในผู้ที่เป็โรคจิตเภท เพื่อนำไปใช้ในการให้บริการทางสุขภาพ วัดผลลัพธ์โดยการประเมินผลต้นทุนประสิทธิผลส่วนเพิ่ม (ICER) คือ ต้นทุนต่อปีสุขภาวะที่สูญเสีย ผลการศึกษาพบว่า

รูปแบบของครอบครัวบำบัดที่มีความคุ้มค่ามากที่สุด คือการปรับพฤติกรรมในครอบครัว (behavioral intervention in families [BIF]) โดยผลของต้นทุนประสิทธิผลส่วนเพิ่มเท่ากับ 21,000 ดอลลาร์ออสเตรเลีย (AUD)/DALY แต่อย่างไรก็ตามครอบครัวบำบัดทั้ง 3 รูปแบบต่างมีความคุ้มค่า และมีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติภายในบริบทของประเทศออสเตรเลีย และการศึกษาในประเทศของ พันธูเนร วอส ไวท์ฟอร์ด และเบิร์ตแธรม (Phanthunane, Vos, Whiteford & Bertram, 2011) ที่ศึกษาการวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผลของการให้การรักษาร่วมกันระหว่างยาต้านอาการทางจิตและครอบครัวบำบัด เปรียบเทียบกับการรักษาที่ใช้เฉพาะยาเพียงอย่างเดียว เพื่อนำผลไปประกอบการตัดสินใจและกำหนดนโยบายเป็นแนวทางในการบำบัดรักษาผู้ที่เป็นโรคจิตเภท วัตถุประสงค์โดยการประเมินผลต้นทุนประสิทธิผลส่วนเพิ่ม (ICER) คือ ต้นทุนต่อปีสุขภาวะที่สูญเสีย ซึ่งผลการศึกษพบว่าการรักษาบำบัดร่วมกันระหว่างยาต้านอาการทางจิตแบบใหม่กับครอบครัวบำบัดมีความคุ้มค่าที่สุด คือ 110,000 บาท /DALY ของ GDP ประเทศไทยระยะเวลา 1 ปี

ปัจจุบันมีงานวิจัย การทบทวนอย่างเป็นระบบ หลักฐานเชิงประจักษ์ และแนวทางปฏิบัติทางคลินิกจำนวนมาก เกี่ยวกับประสิทธิผลของการบำบัดสำหรับผู้ที่เป็นโรคจิตเภท อีกทั้งมีงานวิจัย และการทบทวนอย่างเป็นระบบที่ศึกษาเกี่ยวกับต้นทุนของการบำบัดรักษา รวมไปถึงงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผลของการบำบัดสำหรับผู้ที่เป็นโรคจิตเภท ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการสืบค้น จากฐานข้อมูล Joanna Briggs Institute (JBI) Library database, The Cochrane Database of Systematic Reviews, MEDLINE และ CINAHL ยังไม่พบการทบทวนอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับการวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผล ของการบำบัดสำหรับผู้ที่เป็นโรคจิตเภทที่มีการตีพิมพ์ หรืออยู่ระหว่างการดำเนินการ และจากการสืบค้นข้อมูลงานวิจัยเบื้องต้นระยะเวลาย้อนหลัง 10 ปี พ.ศ. 2549 – 2559 จากฐานข้อมูลงานวิจัยอิเล็กทรอนิกส์ PubMed, CINAHL และ NHS Economic Evaluation Database โดยใช้คำสำคัญในการสืบค้น คือ โรคจิตเภท (schizophrenia) การบำบัด (intervention) และ ต้นทุนประสิทธิผล (cost effectiveness) พบว่า มีงานวิจัยเชิงทดลอง กึ่งทดลอง และเศรษฐศาสตร์สาธารณสุขที่ศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผลของการบำบัดสำหรับผู้ที่เป็นโรคจิตเภท จำนวนที่มากกว่า 2 งานวิจัยซึ่งเพียงพอต่อการทบทวนอย่างเป็นระบบ (The Joanna Briggs Institute [JBI], 2014)

การทบทวนอย่างเป็นระบบเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการประเมิน สรุป และสังเคราะห์ผลของงานวิจัยทางคลินิกที่มีความหลากหลาย และมีปริมาณของงานวิจัยที่เพิ่มมากขึ้น เพื่อเป็นการประเมินประสิทธิผลของการบำบัดหรือวิธีการรักษาสำหรับผู้ปฏิบัติในคลินิก ในการเลือกใช้เป็นแนวทางในการดูแลผู้ป่วยต่อไป (Tungpunkom, 2014) และการทบทวนอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับการ

วิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผล (cost effectiveness) เป็นการทบทวนอย่างเป็นระบบอีกรูปแบบหนึ่งจัดอยู่ในงานวิจัยด้านเศรษฐศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลเชิงปริมาณที่ประเมินเปรียบเทียบระหว่างต้นทุน (cost) กับ ประสิทธิภาพทางสุขภาพ (health effect) ตั้งแต่ 2 หรือมากกว่าของการรักษาหรือการช่วยเหลือทางสุขภาพ (health intervention) ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจในเชิงปฏิบัติ สำหรับบุคลากรในทีมสุขภาพ องค์กร และนโยบาย(JBI, 2014)

จากปัญหาและผลกระทบสำหรับผู้ที่เป็นโรคจิตเภท ดังที่กล่าวข้างต้นซึ่งถือเป็นปัญหาทางสาธารณสุขที่สำคัญ การพิจารณาแนวทางการบำบัดรักษาที่มีประสิทธิผลและความคุ้มค่าจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งใน และเนื่องจากยังไม่มีกรอบทบทวนอย่างเป็นระบบของการวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผลของการบำบัดสำหรับผู้ที่เป็นโรคจิตเภท ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการทบทวนอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับการวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผลของการบำบัดสำหรับผู้ที่เป็นโรคจิตเภท เพื่อหาข้อสรุปและสังเคราะห์ผลจากการศึกษา โดยนำแนวคิดการทบทวนและการสังเคราะห์งานวิจัยอย่างเป็นระบบ (systematic review) (JBI, 2014) มาเป็นแนวทางในการศึกษา ประกอบด้วย 8 ขั้นตอนดังนี้ 1) การกำหนดคำถามในการทบทวน 2) การกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกงานวิจัย 3) การสืบค้นงานวิจัยและคัดเลือกงานวิจัย 4) การประเมินคุณภาพงานวิจัย 5) การรวบรวมและการสกัดข้อมูลงานวิจัย 6) การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลงานวิจัย 7) การนำเสนอผล และ 8) การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ โดยศึกษาในกลุ่มประชากร (population) คือ ผู้ที่เป็นโรคจิตเภท (schizophrenia) ที่มีกลุ่มซึ่งได้รับการจัดการกระทำ (intervention) คือการรับการรักษาด้วยยาต้านอาการทางจิตรวมกับการบำบัดทางจิตสังคม (psychosocial intervention) ได้แก่ สุขภาพจิตศึกษา (psychoeducation) การปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรม (cognitive-behavior therapy) ครอบครัวบำบัด (family intervention) การฝึกทักษะชีวิต (life skill) ชุมชนบำบัด(therapy community) เปรียบเทียบ (comparison) กับกลุ่มที่ได้รับการดูแลตามปกติ (usual care) และการประเมินผลลัพธ์ (outcome) คือ ต้นทุน ประสิทธิภาพและต้นทุนประสิทธิผลส่วนเพิ่ม เพื่อนำผลการทบทวนอย่างเป็นระบบครั้งนี้ไปเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการพิจารณาและตัดสินใจในการเลือกการบำบัดมาปรับใช้ในการให้บริการทางสุขภาพแก่ผู้ที่เป็นโรคจิตเภทได้อย่างเหมาะสม มีประสิทธิผลและความคุ้มค่า ซึ่งถือเป็นบทบาทที่สำคัญของพยาบาลจิตเวชและสุขภาพจิต จิตแพทย์ และทีมการรักษา รวมไปถึงการกำหนดใช้ในระบับนโยบายในการให้บริการทางสุขภาพแก่ผู้ป่วยจิตเภทโดยคำนึงถึงประสิทธิภาพ การประหยัดค่าใช้จ่ายและงบประมาณ ตลอดจนเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อทบทวนอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับรูปแบบของการบำบัดสำหรับผู้ที่เป็น โรคจิตเภท ในการวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผล
2. เพื่อทบทวนอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับการวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผลของการบำบัด แต่ละรูปแบบสำหรับผู้ที่เป็นโรคจิตเภท

คำถามการวิจัย

1. รูปแบบของการบำบัดสำหรับผู้ที่เป็น โรคจิตเภทในการวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผล เป็นอย่างไร
2. ผลการวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผลของการบำบัดแต่ละรูปแบบสำหรับผู้ที่เป็นโรคจิตเภท เป็นอย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการทบทวนอย่างเป็นระบบจากรายงานการวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผลของการบำบัดสำหรับผู้ที่เป็นโรคจิตเภท ที่ตีพิมพ์และไม่ได้ตีพิมพ์ ทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ที่รายงานในระยะเวลาย้อนหลัง 10 ปี คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 ถึง 2559 (ค.ศ. 2006 - 2016)

นิยามศัพท์

ผู้ที่เป็นโรคจิตเภท หมายถึง ประชากรและกลุ่มตัวอย่างของรายงานการวิจัยที่นำมาทบทวน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความผิดปกติของความคิด การรับรู้ พฤติกรรม อารมณ์ และเสียความสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง ที่ได้รับการวินิจฉัยจากจิตแพทย์ ว่าเป็นโรคจิตเภท โดยใช้เกณฑ์การวินิจฉัยโรค Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fourth Edition TR (DSM-IV TR) หรือ Fifth Edition (DSM-V) ซึ่งจัดทำโดยสมาคมจิตเวชศาสตร์สหรัฐอเมริกา (American Psychiatric Association [APA]) และให้รหัสของโรคจิตเภทตาม ICD-10 ซึ่งยังคงได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่อง

การบำบัดสำหรับผู้ที่เป็นโรคจิตเภท หมายถึง รูปแบบการบำบัดรักษาสำหรับผู้ที่เป็นโรคจิตเภท โดยแบ่งเป็น 6 รูปแบบ คือ 1) การบำบัดด้วยยาต้านอาการทางจิตแบบเก่าอย่างเดียว 2) การบำบัดด้วยยาต้านอาการทางจิตแบบใหม่อย่างเดียว 3) การบำบัดทางจิตสังคมร่วมกับยาต้านอาการทางจิตแบบเก่า 4) การบำบัดทางจิตสังคมร่วมกับยาต้านอาการทางจิตแบบใหม่ 5) ครอบครัวยุติบำบัดร่วมกับยาต้านอาการทางจิตแบบเก่า และ 6) ครอบครัวยุติบำบัดร่วมกับยาต้านอาการทางจิตแบบใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางในการบำบัดรักษาผู้ที่เป็นโรคจิตเภทของสถาบันแห่งชาติเพื่อความเป็นเลิศด้านสุขภาพและการแพทย์ (NICE, 2014) และสมาคมจิตเวชศาสตร์สหรัฐอเมริกา (APA, 2009; APA, 2010)

การวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผลของการบำบัด หมายถึง การวิเคราะห์ต้นทุนซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในการบำบัดสำหรับผู้ที่เป็นโรคจิตเภทในหน่วยเงิน ต่อประสิทธิผลที่เกิดขึ้นของการบำบัดในหน่วยของปีสุขภาวะที่สูญเสีย (disability-adjusted life year [DALYs]) โดยแสดงผลลัพธ์ในรูปแบบอัตราส่วน คือ ต้นทุน (หน่วยเงิน) ต่อจำนวนปีสุขภาวะที่สูญเสีย (DALYs) และนำมาวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบความคุ้มค่า โดยต้นทุนประสิทธิผลส่วนเพิ่ม (ICER) คือ ต้นทุน (หน่วยเงิน) ต่อปีสุขภาวะที่สูญเสีย (DALY) จำนวน โดยใช้เครื่องมือ Dominance Ranking Matrix (DRM) ใน ACTUARI analytical module ของสถาบันโจแอนนา ริกส์ (JBI, 2014)

การทบทวนอย่างเป็นระบบ หมายถึง การสรุปองค์ความรู้ และสังเคราะห์ผลจากรายงานการวิจัยที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผลของการบำบัดสำหรับผู้ที่เป็นโรคจิตเภท โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อสรุปองค์ความรู้ตามแนวทางของสถาบันโจแอนนา ริกส์ (JBI, 2014) โดยมี 8 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การคำถามในการทบทวน 2) การกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกงานวิจัย 3) การสืบค้นงานวิจัย และคัดเลือกงานวิจัย 4) การประเมินคุณภาพงานวิจัย 5) การรวบรวม และการสกัดข้อมูลงานวิจัย 6) การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูลงานวิจัย 7) การนำเสนอผลการทบทวนอย่างเป็นระบบ และ 8) การอภิปรายผลและให้ข้อเสนอแนะ